

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Богединий — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 13 (140)

СЕРЕДА,
25 ЖОВТНЯ 2006 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна: 1,00 грн

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Пропозиції та зауваження щодо розгляду Концепції державної мовної політики в Україні

■ Нещодавно Закарпатська асоціація ромських громадських організацій „Екгіпе“ отримала лист з відділу у справах національностей Закарпатської ОДА, в якому пропонується проект нового Закону „Концепція державної мовної політики в Україні“, підготовлений Національною комісією зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права, очолюваною Сергієм Головатим.

Ми уважно розглянули цей документ і наразі вносимо до нього свої пропозиції та зауваження.

Закарпатська асоціація ромських громадських організацій „Екгіпе“, розглянувши проект Концепції державної мовної політики в Україні та законопроект „Про внесення змін до Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин“, вносить такі зауваження. Ми констатуємо, що система нормативних актів, яка ґрунтується на комплексній оцінці мовної ситуації в Україні і якою мають керуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїй практичній діяльності, є наразі надзвичайно актуальною для української держави.

Визначним фактором є те, що пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови. Їй надаються обґрунтовані пріоритети, наприклад: знання української мови є неодмінною умовою громадянства в Україні; функціонування української мови як державної (офіційної) та її державна підтримка як мови титульної нації тощо. Проте, разом з цими позитивними кроками зі захисту української мови, є ряд положень, які потребують уточнення. Зокрема, на сторінці 5 у розділі I „Загальні засади“ не має чіткого юридичного визначення поняття, що таке **регіони компактного проживання осіб**. Однак саме на цьому понятті базується вся політика органів місцевого самоврядування щодо національних меншин.

У розділі II „Мовна ситуація в Україні“ повністю відсутнє посилання на Закон України „Про мови в Україні“ (принятий ще 28.10.1989 р., зміни внесені 28 лютого 1995 р.), в якому українська мова визначається „одним із ви-

сільних чинників національної самобутності українського народу. Українській мові забезпечується статус державної з метою сприяння всебічному розвитку духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної майбутності“.

У розділі III „Українська мова — мова українського народу і державна мова в Україні“ відсутнє роз'яснення, що означає положення „юридичний обов'язок кожного громадянина України — вільне володіння державною мовою“.

Найбільше нас турбує розділ IV „Мови національних меншин в Україні“. Тут відсутнє поняття „більшість“ у мільярд компактного проживання (50%; 55%; 60%) і в яких випадках ця мова національних меншин може використовуватися в роботі місцевих державних органів і громадських об'єднань.

Уперше визнано і констатується факт, що „ромська мова поряд з гагаузькою, кримсько-татарською, караїмською опинилася під загрозою функціонального занепаду і системної деградації й потребує особливого захисту з боку держави, благодійних фондів, неурядових організацій, інформаційної підтримки ЗМІ та доброзичливого ставлення громадськості“. Все це має вирішальне значення для прийняття нової редакції вже ратифікованої Україною Європейської хартії регіональних мов меншин. Продовження цієї думки ми знаходимо у розділі V „Цілі і пріоритетні напрямки державної мовної політики“, п. 5: „Сприяння розвитку мов національних меншин зі спеціальним наголосом на захисті мов, що опинилися під загрозою зникнення“ та п.6. „Підтримання мовного розмаїття України та міжкультурного діалогу“.

Проте в жодному з чотирьох пунктів у розділі VI „Механізми здійснення державної мовної політики“ не йдеться про шляхи розвитку тих мов, які на сьогодні зникають і потребують найбільшої уваги (гагаузька, кримсько-татарська, караїмська, ромська).

На нашу думку, Національна комісія з питань правописання та мовних норм Національної Академії наук України повинна зробити все можливе, щоб кодифікувати ромську мову і хоча б зафіксувати той рівень, який ще зберігається її носіями. За моніторингом, який проводить „Екгіпе“, щорічно в Україні втрачається 10% ромського запасу слів. За таких темпів втрачається лексика ромська мова опиняється під загрозою зникнення протягом одного-двох поколінь.

Найбільше нас хвилює проект Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин“.

По-перше. Сам Закон „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин“ подається у старому формулюванні, а не так, як у Концепції державної мовної політики в Україні у розділі IV „Мови національних меншин в Україні“. Європейська хартія регіональних мов меншин (стор.14).

По-друге. Якщо у п.3 визначається перелік мов, до яких Україна застосовуватиме положення частини II Хартії, куди входять і ромська, вірменська та караїмська мови, то вже в п.4 визначаються шляхи застосування мов меншин, які зникають. У першу чергу, це стосується ромської і караїмської мов, які не мають своїх державних об'єднань і які б опинилися під захистом та розвитком. І все те, що буде прийнято після ратифікації зміними до Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин“ щодо ромської мови виглядає просто блюзнірством.

Аладар Адам,
президент Асоціації
ромських громадських
організацій „Екгіпе“.
Свєнєія Навроцька,
редактор газети „Романі Яг“

Увіковічення пам'яті Мувленго серіпе

Микола Долгоков, Сергій Ермошкін,
Марина Огли, Дмитро Гутахов.

■ 15-16 жовтня Одеса відзначила 65-ту річницю завершення героїчної оборони міста. Уроцистості до цієї дати включали чимало різноманітних заходів, утім, один із них став, без сумніву, винятковим: був відкритий реконструйований Меморіальний комплекс жертвам Голокосту.

Річ у тім, що 15 жовтня 1941 року до Одеси ввійшли окупанти, а вже 23 вересня одеські євреї стали на «шлях смерті». Так назвали згодом шлях, яким румунські та німецькі нацисти відправляли мешканців Одеси до колоній і концтаборів — Березівського, Доманівського, Богданівського. Переважна більшість людей з майже 250 тисяч, які пройшли цим шляхом, належала до єврейського народу, але разом із ними йшли та гинули сотні й тисячі ромів. На жаль, ми не знаємо точно, скільки ромів пройшли «шляхом смерті», скільки дійшли до місць ув'язнення, скільки залишилися там назавжди.

Минулого року фахівці нашої організації та Одеського інституту етнічних досліджень почали розбирати архівні документи часів румунської окупації, але були змушені перервати цю копітку роботу, оскільки будівлю держархіву Одеської області розпочали капітально ремонтувати, і доступ до документів був припинений. Втім факт, що ромів з Одеси та околиць відправляли «шляхом смерті», зокрема до Доманівського табору, є неперечним. Його

підтверджують кілька людей, яким пощастило вижити й які добре пам'ятають події тих днів. Аркадій Хасін, колишній в'язень Доманівського табору, написав про це книгу, одну з глав якої «Циганський барак» ми видали цього року окремою брошурою.

Яків Манювич теж пройшов «шляхом смерті», теж пізнав усі «радощі» концтабору... Доля милувала його: вижив, воював, згодом виучився на юриста, став почесним громадянином Одеси. Вже багато років він живе в Ізраїлі та десятки років веде величезну роботу з увіковічення пам'яті жертв нацистського геноциду. Саме його зусиллями в нашому місті був створений Меморіальний комплекс жертвам Голокосту. У квітні цього року, коли Яків Осипович вкотре приїхав до Одеси на свято визволення міста, ми мали з ним зустріч, під час якої він висловив певною мірою неочікувану для нас пропозицію. Суть її полягала у тому, щоб у Меморіальному комплексі встановити й пам'ятник загиблим ромам. Зрозуміло, від такої пропозиції відмовитися було б гріх, тим більше, що ми й самі давно мріяли про подібне.

(Продовження на стор. 3)

РОМ-ПРЕС

Віктор Ющенко змусить НУ проговорити коаліційні переговори?

Член ради партії "Народний Союз "Наша Україна" Петро Порошенко згоден з думкою, що вступ до НСНУ заступників голови Секретаріату Президента Арсенія Яценюка і Віктора Бондаря ставить крапку в розмовах про відхід від партії Президента України Віктора Ющенка.

Позитивно оцінені перспективи членства України в ЄС

Україна оптимістично оцінює перспективи свого входження в ЄС, заявив Президент країни Віктор Ющенко в інтерв'ю провідним газетам Фінляндії.

Президент примусив Юрія Луценка боротися зі злочинністю

Міністр внутрішніх справ України Юрій Луценко заявив, що він не хотів залишатися на цій посаді, але вимушений зробити це, бо так вирішив Президент. Про це він сказав на прес-конференції. Міністр внутрішніх справ Юрій Луценко не має наміру очолювати ніяку партію, у тому числі і "Народний Союз "Наша Україна". "Я не вважаю можливим і необхідним входити до числа активістів цієї партії", - сказав він.

Правда про трикутник "Україна-ЄС-Росія"

Прем'єр-міністр України Віктор Янукович підтверджує намір зробити все, щоб Україна приєдналася до Європейського Союзу. Про це він сказав журналістам після зустрічі з Верховним представником Євросоюзу з питань загальної зовнішньої політики.

У Києві 12 тисяч сімей знято з черги на квартиру

Після інвентаризації у Києві 85% квартирної черги з неї були зняті понад 12 тисяч сімей. Про це повідомили у прес-службі Київської міської державної адміністрації з посиланням на інформацію заступника голови КМДА Ірени Кільчицьку.

Словаччина: Єврокомісія не заговолена

Європейська комісія висловила своє невдоволення щодо невиконання антидискримінаційного законодавства. На думку Комісії, цей документ містить неповне визначення поняття "дискримінація" і не відповідає рекомендаціям Європейської комісії з расової дискримінації, прийнятим як заключний документ за № 2000/43/ЄС.

Румунія: нова система інформування населення

Ромська неурядова організація "Романі Крісс" започаткувала систему інформування населення про випадки порушення закону щодо ромських громад. Перші справи стосувалися зловживань з боку представників місцевих органів влади та поліції у випадках примусового виселення людей, які законно чи незаконно проживали в будинках державної власності.

Угорщина: вибори до органів самоврядування національних меншин

1 жовтня ц.р., відповідно до нещодавно зміненого Закону "Про національні меншини", в Угорщині пройшли вибори до органів самоврядування в місцях компактного проживання представників різних національностей. Ці зміни стосуються реорганізації механізму захисту прав національних меншин. Крім того, тут уточнюється правовий статус та компетенція виборних голів, за новою системою реєстрації передбачається посилення ролі активного та пасивного виборчого права. В 1448 населених пунктах Угорщини зареєстровано 199789 жителів представників 11 національних меншин, серед яких - 106000 ромів (найбільша кількість).

Заключна конференція Програми суспільної поведінки

27-28 листопада у Брюсселі (Бельгія) пройде Заключна конференція Програми з боротьби з дискримінацією. Її метою стане обмін ідеями та досвідом, обговорення фінансування нової програми, планування акцій та різноманітних заходів на наступний рік, який проходитиме під девізом: "Європейський рік рівних можливостей".

Конференція: меншини - право та права

26-27 жовтня в Бозені (Південний Тирол, Італія) відбудеться конференція, спрямована на зміцнення зв'язків між національними меншинами та їхніми організаціями на європейському рівні. Метою акції є заохочення тіснішої співпраці між ними. Учасники сфокусують своє обговорення на ролі молоді та молодіжних організацій в діяльності національних меншин.

Кабмін призначив заступника голови Держкомзему

Кабінет Міністрів України призначив Ігоря Яцука заступником голови Державного комітету України із земельних ресурсів. Відповідна постанова (№ 1446) розміщена на офіційному сайті КМУ.

Україна і Нідерланди охоронять природу

Між Україною і Нідерландами підписано Меморандум про взаєморозуміння і співпрацю у сфері охорони навколишнього природного середовища та Спільна робоча програма про співпрацю України і Нідерландів на 2007-2008 роки.

Останні дні ромів із Сулуки

Палуне дівеса роменгеро анда Сулуки

■ В ієрархії ромської меншини в Стамбулі мешканці району Сулуки, незважаючи на свою бідність, є королями. Їхні музичні та танцювальні здібності прикрашають уже тисячі років нічне життя економічного мегаполісу Туреччини. Сьогодні вони воюють за виживання своєї культури, якій загрожує знищення разом з їхнім мікрорайоном.

На тому місці, де колись були розташовані візантійські храми і які зруйнували історичну частину Стамбула, раніше Константинополя, розкидані маленькі халупи. Радник району Фатін, під чийою юрисдикцією підпадають Сулуки, хоче побудувати на цьому місці будинки в османському стилі.

Роботи планують розпочати до кінця цього року після того, як виселять 3500 мешканців, серед яких майже 1300 місцевих ромів. "Це є найбільшій соціально спрямований проект за останній час, - зазначає староста міста Мустафа Демір. - Колишні власники старих будинків продадуть нам їх і матимуть можливість переселитися до нових будівель. Різниця в ціні вони можуть нам погашати поступово протягом 15 років".

Держслужбовця тишить той факт, що з мікрорайону зникнуть бараки, які, на його думку, більше підходять для складування вугілля, аніж для проживання ромських сімей. Але для тих, кого це

прямо стосується, така зміна означає очевидний кінець наявності ромів у мікрорайоні.

"Коли будемо мати борги, де візьмемо гроші, щоб їх погасити? Бачите того хлопця? Він не відважується вийти на вулицю, хоча винен мені лише сім лір (майже 20 гривень)", - коментує Левент Демірбас Левенту тепер дев'ятнадцять, і він не має роботи.

"Вони хочуть надати багатим можливість поселитися в цьому місці", - стверджує Сукру Пундук, який разом із групою старих поселенців намагається привернути увагу громадськості та завадити виселенню ромської громади.

Музикант на дарбучі (різновид бубна) згадує, як після землетрусу 1960 року були змушені знести багато частково зруйнованих будинків і як у 90-х роках урядовці міста заборонили функціонування розважальних закладів, що принесли Сулуці славу. "Люди тоді жили музикою і святами, а ми, роми, стосовно цього в Туреччині найкращі. А тепер не за-

робляємо ні ліри", - додає він.

На вівтар модернізації міста, на думку британського вченого Адріана Марше, будуть покладені не лише традиції, а й найдавніше з відомих у світі ромське поселення.

Про присутність загадкових "егіптян", які живуть у чорних палатках в Сулуки, пророкують про руці, танцюють танець живота та дресирують ведмедей, писав ще у 1054 році один із візантійських вчених, пояснює Адріан Марш, який вже закінчує дисертацію про ромів у Туреччині.

"Наскільки мені відомо, тут йдеться про найдавнішу ромську громаду в світі. Це з 15 сторіччя вона веселила тут турецьких султанів", - стверджує він.

"Перебудова Сулуки - це не лише якість вимушене знищення ромської колонії, як це повсякденно сприймається в Туреччині та Європі. Це ще й викоринення пам'яті про єдине ромське суспільство", - нарікає британський вчений.

Підготувала Алла Тимофєєва

ЛИСТИ ЧИТАЧІВ

"Дякуємо за статтю!" "Наїсісарас пала стаття!"

У нашій газеті (від 11 жовтня ц.р.) було вміщено передову статтю редактора "Романі Яг" Євгенія Навроцької "Перечитуючи проект бюджету", в якій критикуються кілька статей бюджету, і серед них - рішення про зменшення виплат малообезпеченим та багатодітним жінкам та іншим категоріям населення України: молодим сім'ям, непрацездатним особам, на дітей та іншої соціальної допомоги.

У передовиці зазначалося: "Перечитуючи проект Закону "Про державний бюджет України на 2007 рік" доходимо висновку, що великих позитивних змін для основних категорій громадян України не передбачається. Щодо захисту національних меншин, то в Законі про них не сказано жодного слова. А найбільші прошарки

населення нашої країни взагалі будуть мало захищені у соціальної сфері".

Наші читачі цілком розділяють ці позиції автора та редакції "Романі Яг".

В одному з відгуків на статтю "Перечитуючи проект бюджету", який надійшов у редакцію від жительки Виноградівського району ромки Людмили Василівни Штефанко, читаємо: "Я від щирого серця вдячна вам за вашу інформацію. Ви роз'яснили нам, що до цього. Роми Виноградівського району вдячні нашій газеті "Романі Яг", що оперативно повідомляє про те, що діється в нашій державі".

Дуже хотілося б, щоб українські роми були вдячні й нашому уряду за те, що він думає про найбільшій людей у країні - ромів.

Редколегія

РОМ-ПРЕС

Бельгія відправила до Лівану 350 військових

Бельгія переправила до Лівану 350 військовослужбовців, які ввійшли до складу міжнародного контингенту ООН у цій країні Близького Сходу, повідомили бельгійські ЗМІ.

На кордоні затримано тонну сала

Українські прикордонники застави "Краснодон" Луганської області при спробі незаконного перетину кордону затримали місцевого жителя, який намагався перевезти до Росії контрабандне сало, повідомила Державна прикордонна служба України.

ВИБОРИ

Запровадження угорського досвіду

Бувті кераса, сар анде Унґріко

■ Минулого тижня у м.Берегово на Закарпатті відбулися вибори голови ромів міста. Цей населений пункт відомий тим, що тут угорська значна частина ромського населення і роми.

Представники міської та районної рад встановили тісні контакти з органами місцевого самоврядування Саболч-Сатмарського прикордонного округу Угорщини. Контакти налагоджуються не тільки заради ознайомлення з культурними досягненнями, а, головне, з метою вивчення методів та форм роботи з представниками різних національних меншин, у тому числі й ромами.

Берегівці запозичили накопичений досвід угорських побратимів щодо втілення у життя вирішення проблем національних меншин і почали впроваджувати його у своєму місті.

Про це розповів журналістам «Романія Яг» голова міської ради, колишній депутат Верховної Ради Іштван Ференцович Гайдош

— Наразі у Берегові зареєстровано 5 ромських організацій. Голова кожного товариства претендує на лідерство у ромській громаді. А у місті проживають понад дві тисячі представників цієї меншини. У ромів накопичилося чимало проблем, які треба негай-

Голосує Елізавета Габор.

но вирішувати. В першу чергу — розробити план забудови табору, щоб будинки зводилися не хаотично, а згідно з планом, були визначені вулиці, кожному главі сім'ї видавалася будинкова книга, в якій всі мешканці оселі будуть зареєстровані. Крім того, є й інші проблеми — з виплатою соціальної допомоги, пенсій тощо. Угорське законодавство не має окремого пункту про створення ромського самоврядування, тому ми вирішили своїми силами розв'язати цю проблему і запозичити такий досвід у сусідній Угорщині, де ці питання вже вирішуються. Там обирається голова від тієї чи іншої меншини, який безпосередньо працює з органами місцевого самоврядування.

Тому, використовуючи цей досвід, у Берегові був створений оргкомітет, куди ввійшли керівники ромських громадських організацій, заснованих передбаченим чинним законодавством, керівники депутатських фракцій та юристи. Було розроблено «Основні положення про обрання голови міста Берегово». На основі цього документа і проходили вибори.

У виборах взяли участь 665 ромів, внесені у списки Обирали голову з трьох кандидатів: Даніел Данелович Герич, голова ромського товариства «Ром Дром»; Йосип Йосипович Сабов, голова Асоціації угорських ромів Закарпаття «Ліберте»; Калман Калманович Сабов, голова ромського товариства «Ромська свобода».

Оскільки більшість ромів малорозмовні і в основному володіють лише угорською мовою, тому представниками місцевого самоврядування разом із ромськими лідерами було запропоновано своєрідну систему голосування: на урни були наклеєні великі портрети кандидатів, і роми вкидали свій бюлетень в урну з портретом того кандидата, за якого вони хотіли проголосувати.

Зранку перед виборчою дільницею, яка розміщувалася у ЗОШ №7, зібралася численна юрба ромів: жінки з дітьми на руках, старші роми і молодь з 18 років. Органи правопорядку взяли активну участь у цьому заході.

Василь Васильович Медяковський, заступник начальника міліції — начальник громадської безпеки, підполковник міліції, зауважив:

— Я оцінюю ці вибори як демократичні й позитивні, як самовираження і волевиявлення ромської громади. Відрадно і те, що в нас налагоджена співпраця з ромськими лідерами, в місті, порівнюючи з попередніми роками, спокійніша обстановка, зменшилася кількість майнових і кишенькових крадіжок. Чимало ромів вийджають на заробітки в інші області України — на будівництво, городні, польові роботи. А тут, удома, плетуть кошики, роблять саман і водостоки. Деякі займаються жебракуванням і, на жаль, втягають у нього неповнолітніх. Часто за ст.304 КК України ми порушуємо справи щодо втягування дітей у ці протизаконні дії.

Хотів би відзначити хорошу роботу дільничного інспектора Олександра Кула, який живе неподалік табору і знає кожного рома в обличчя.

На виборах задіяно сім представників різноманітних служб органів внутрішніх справ, які забезпечують порядок у цьому заході. Вибори пройшли на належному рівні, завдяки добре налагодженій роботі комісії, яку очолює президент Конгресу ромів Закарпаття «Праліне» («Братерство») Йосип Іванович Адам. У цю виборчу комісію входили 15 осіб від різних громадських організацій, політичних партій і блоків.

Ось що розповів нам один із спостерігачів, довірена особа одного з кандидатів у голови міста Й.І.Сабова — Степан Людвігович Балог.

— Йосипа Йосиповича я знаю вже протягом 20 років. Це людина, яка має організаторські здібності і може тримати у злагоді всю ромську громаду міста й керувати нею. Понад рік тому він очолює новостворену ромську організацію «Романі Зор» і відразу почав налагоджувати роботу з поліпшення умов проживання ромів табору. За цей час, за фінансової допомоги і завдяки практичним порадам депутата Ужгородської міської ради

Й.І.Адама, зроблено чимало. До речі, свого часу Йосип Іванович допоміг мені особисто. Рч у тім, що протягом 16 років я хворію через порушення кровообігу вен правої ноги. У мене розпочиналася гангрена правої стопи. Йосип Іванович Адам зумів відняти кошти і допоміг мені отримати кваліфіковане лікування. За що я йому дуже вдячний.

Йосип Йосипович разом із Йосипом Івановичем поліпшили водопостачання у таборі. Прокладено водогін завдовжки близько 400 метрів і забезпечено питною водою віддалені куточки табору. Якщо наш кандидат перемаже, то його метою буде поліпшення житлових умов — забудова табору за планом добротними будинками.

Перші демократичні вибори голови ромів у Берегові пройшли злагоджено і чітко. За результатами підрахунків лічильної комісії встановлено, що у виборах взяли участь 463 роми з 665, внесених у списки.

За Й.І. Сабова проголосували 335 осіб; за К.К.Сабова — 119; а за Д.Д.Герича — 8 осіб.

Отже, переможцем на виборах став Йосип Йосипович Сабов, який протягом 4 років очолюватиме ромську громаду міста і виступатиме її захисником.

До слова. Органи місцевого самоврядування виділили кошти на придбання будинку, який розміщений неподалік табору на вул. Лоняї, 61, де за кошти одного з голландських фондів буде проведено капітальний ремонт з метою відкриття у ньому медичного центру. Там же будуть облаштовані душові кабінки, де роми зможуть помитися. Працюватимуть у медцентрі сімейний лікар і медсестра. Крім того, планується виділити окремі кабінети для роботи голови ромів. Щоб поліпшити обслуговування ромського населення, у бюджет міста на 2007 рік планується заложити кошти на офісне обладнання і ставки для голови ромів і секретаря, який видаватиме ромам необхідні документи. Всі комунальні витрати міськвиконком планує взяти на себе. Таким чином, впровадження новітнього досвіду роботи органів місцевого самоврядування і ромської громади, який уже кілька років існує в Угорщині, почне втілюватися в життя і в одному з районних міст Закарпатської області.

Валентина Опаленик,
Олена Бойко,
світлина Мирослава Горвата

Мер м. Берегово Іштван Гайдош (зліва) на виборчій дільниці.

Увіковічення пам'яті Мувленґо серіпе

(Продовження
Початок на стор. 1)

Та не так склалося, як гадалися: «вписати» пам'ятник до вже існуючих конструкцій було важко з архітектурної точки зору, були й організаційні труднощі. Тому зупинилися на простішому варіанті: прикріпити до пам'ятної стели дві меморіальні дошки — ромською та російською мовами. І ось, 16 жовтня, відбулася ця важлива для історії нашого народу подія: під час загальноміського мітингу з приводу вшанування пам'яті жертв нацизму в Меморіальному комплексі були урочисто відкриті ромські дошки.

Микола Долоков,
м.Одеса

Виступає Яків Осипович Манівич, почесний громадянин Одеси, стараннями якого і за кошти якого був створений Меморіальний комплекс жертвам Голокосту.

Ромські дошки в Меморіальному комплексі в м.Одеса.

Лікарі повернули хворого до життя

Е дукгаде болде ле насвалес ко трайо

У Золотоноші проживає 58-річний ром Микола Михайлович Білоус. З дитячих років він хворів на ревматизм. Закінчив 10 класів. Працював у торгівлі. Сім'яне життя, на жаль, не склалося. Почав по-троху випивати. Тож серце здавало з кожним роком все більше й більше. Вага цього чоловіка знизилася до 45 кілограмів, хоча зовсім недавно він важив усі 85 кг. Безсилля, слабкість, задихка не давали йому не те що працювати, а й по вулиці пройти. Лікуватися за межами Черкаської обласної лікарні не міг — грошей не було, адже пенсія в нього лише 300 грн.

Взявши з обласної лікарні направлення, я сам відвіз його до Києва в Інститут серцево-судинної хірургії імені Миколи Амосова. Хворого прийняли в інституті, зробили перевірку на кардіографію, на ЕХО та інших приладах — і покляли на подальше обстеження.

А ми з великими труднощами вмовили доктора медичних наук Івана Миколайовича Кравченка зробити Миколі Білоусу операцію на серці.

Замість запланованих трьох-чотирьох годин операція тривала шість. Свято Михайлового Чуда не завадило лікарям-хірургам прекрасно зробити свою справу. А, може, й допомогло: сталося чудо — рома повернуто до життя.

Після операції Іван Миколайович розповів, що такого випадку хвороби серця за майже сорок років його роботи він не зустрічав. Замість однієї операції з протезу-

вання мітрального клапана він зробив три. Довелося міняти серцевий м'яз — взяти його з правого боку в грудях і переставити до серця, довелося ставити й протез мітрального клапана, а також очистити серце від застиглої чорної крові, яка, за словами лікаря, була, мов смола. Медики робили й інші хірургічні дії.

Після операції Іван Миколайович признався, що, якби він знав, скільки болячок на серці в цього хворого, то ні за що б не взявся робити йому операцію, бо це небезпечно. Хворому залишалося жити якийсь тиждень чи два — не більше.

Всі роми, хто знає і бачив свого земляка раніше, здивовані — відбулося диво. У Миколи Білоуса почалося друге життя. Наразі його перевели в кардіологічний відділ Черкаської обласної лікарні. Там він проходить подальше лікування, після чого буде направлений до санаторію. У нього відмінний апетит, він почав багато ходити, набирати вагу. За все це треба дякувати Богові та Михайлу Архистратигу, в свято якого було зроблено операцію, а особливо — докторів медичних наук Іванові Миколайовичу Кравченку і його бригаді, які робили все можливе і — неможливе, щоб врятувати людину життя.

А ще хотілось би подякувати нашому Президентові Віктору Ющенку — за його вказівкою, всі операції на серці робляться в Україні безкоштовно.

**Володимир Бамбула,
м. Золотоноша**

Нехай діти народжуються нам на радість!

Мек е чгавора аракадьян пен аменге пре барі лош!

■ Пригадую, не так вже й давно ЗМІ повідомляли про жительку Харкова, яка народила дитину в 11 років. А через певний час надійшла інформація й про 11-річну москвичку, яка також народила дитя.

Звичайно, серед ромського народу дівчатка одружуються у ранньому віці, але щоб дівчицкою народило двох діток?!

Вікторія Могильна з братиком Ромою.

Це вже справді шокує. Втім, ось історія юної жительки села Комсомольське Волгоградської області, опублікована російською газетою „Московский Комсомолец“. Ромська дівчинка Баштам Горбуненко, якій недавно виповнилося дванадцять років, нещодавно вдруге стала матір'ю. Свого первістка Митю народила в одинадцять. Батьком обох хлопчиків є 21-річний Михайло Горбуненко — односельчанин і однофамілієць Баштам.

Юна мама має вигляд старої за свої роки. На зріст вона невелика, і вага її — 70 кг. Перші і другі пологи у неї пройшли лег-

ко. Обох синів — молодшого Іванка і старшенького Митрика годують груддю. Каже, що молока вистачило б і на трьох, припускаючи, що може народити й третє дитя.

Що ж, хочеться побажати цій мамі щасливої долі, а дітки хай ростуть здоровими й життєрадісними на радість батькам!

От тільки шкода, що чимало неромів не лише не розуміють особливостей ромських сімей та їхнього ставлення до народження диточок, а ще й — засуджують ромських жінок, які здебільшого не практикують абортів і народжують скільки Бог дав.

Нещодавно я мимоволі почув розмову двох літніх жінок:

— Господи, скільки вже будуть оті цигани народжувати дітей? Ледарі! Робити не хочуть, ось і плодять кожного року, неначе „кішки“... — каже баба Рая Валі Бабаскіній.

— А чого ж їм не народжувати, — відповідає пані Бабаскіна, — такі великі гроші платять за це! Он у Алли знову з'явилася немовля, а Жанна, у якої дитяткові лише рік виповнився, недавно народила двійнят, і тепер має аж восьмеро дітей!

— А чого ти дивуєшся? Замість виходять у десять-одинадцять років, на роботу не йдуть, а за народження дітей гроші отримують... А тут пенсії не вистачає прожити...

Звідки ж у людей така зневага до ромів, подумав я вже вкотре. Адже серед українських дівчат чимало тих, хто одружується з ромськими хлопцями й народжують чудових діток.

А щодо ледарів, шановні бабо Раю та інші бабусі, ви глибоко помиляєтеся. Роми, зокрема з Рівного, і це ви добре знаєте, кожного року працюють на полях й на різних інших роботах, крім сільськогосподарських.

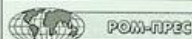
До того ж, невсе ромські жінки, які народжують дітей і отримують державну грошову допомогу, винні у тому, що вам не вистачає вашої пенсії?!

Ось погляньте на верхній фотознімок: яка різниця між українськими та ромськими дітками? Ніякої! Віка та Рома — діти тої Алли Могильної, яка нещодавно народила ще одну дівчинку. До речі, вона до останніх днів своєї вагітності працювала. Одружена з українцем, який працює в охороні.

А на іншій світліні — мій улюблений дворічний онук Сашко, син моєї чудової невістки-україночки Юлі. У нашій родині панує мир, злагода і взаємоповага.

Нехай народжуються дітки як в українських, так і в ромських та змішаних сім'ях на радість усім нам — здоровими й щасливими!

**Леонід Савицький,
власкор „Романі Яг“
у Кіровоградській області**

У США смертний наклеп на себе руки

В американському місті Лівінгстон штату Техас засуджений до смерті Джонсон наклав на себе руки за 18 годин до своєї страти, повідомляє прес-реліз в'язниці, в якій утриму-

вався ув'язнений. Джонсон перерізав собі горло.

Населення США перевищило 300 млн. людей

Населення США досягло 300 млн. людей, повідомило американське Бюро перепису. Ця установка зазначила, що вже через 37 років у країні проживатимуть 400 млн. людей.

Улюблений онук Леоніда Савицького Саша.

Ансамбль „Румелай“ прикрасив свято Ансамбль „Румелай“ шукарісардас о свенто

■ Відомий не лише в рідному селі Яворово, що на Закарпатті, а і у всій області ромський художній колектив „Румелай“ („Ромські звичаї“) успішно виступив на святкуванні Дня міста Чоп.

Чарівні танцюристи цього ансамблю Ірина Нодь, Олена Салко, Діана Ізольда Локотші, Крістіана Божко, Ілона Муржа, Берта Варга, Аніта Молнар, а також Йовжи Балог, Ваза Локотшо та інші виступили з запальними ромськими танцями, які зачарували всіх присутніх на святі.

До речі, в цьому році своє аматорське мистецтво „Румелай“ демонстрував і на святах у Яворові, в селі Ончо (Тисаашвань) та в

інших куточках Ужгородського району Закарпаття.

Ромські народні пісні, під акомпанемент вправних музикантів-

акордеоністів Лоці Салка та його товаришів і ансамблю, дуже професійно виконала Ілона Муржа. Одне слово, ромські танцюри-

сти й співаки прикрасили міське свято у Чопі.

**Рудольф Салко,
м.Чоп, світліни автора**

Чому міліція обмежує наші права?

Состар е міліція лел амаро чачіпе?

29 вересня ц.р. в нашу організацію звернулася Світлана Валентинівна, мати молодого рома Романа Володимировича Волкова, який перебуває у слідчому ізоляторі, з проханням надати її сину безкоштовного захисника, тому що коштів на адвоката вона не має, а наданий державою замість того, щоб захищати права та законні інтереси підсудного, буде, як зазвичай, сидити на засіданні й читати газети. Хоча, може, це думка й упереджена.

Світлана Валентинівна пояснила, що 3 жовтня ц.р. об 11-й годині має відбутися судовий розгляд справи, за якою її сина притягнуто до кримінальної відповідальності.

Наш заступник, ознайомившись з матеріалами цієї кримінальної справи, з'ясував: під час досудового слідства встановлено, що Р.В.Волков, востаннє судимий 15 лютого 2003 року за ст. 307 ч. 2, 309 ч.1 КК України, отримавши звільнення з місць обмеження волі, маючи непогашену судимість, знову скоїв аналогічний злочин.

За матеріалами слідства, 27 червня ц.р., Роман Волков, маючи умисел на незаконне придбання та зберігання з метою збуту психотропних речовин, на площі Леніна, 16 міста Новомосковська, в районі комп'ютерного клубу "Навігатор" у нествореного в ході слідства хлопця на ім'я Олександр придбав за 50 гривень 2,5 мл особливо небезпечної психотропної речовини первиту і 0,5 мл одразу спожив самостійно, а залишок (2 мл) заховав під огорожею Новомосковської ЗОШ № 1.

Наступного дня близько 8 годин ранку Роман Волков прийшов до цієї школи, забрав первиту і продав його за 40 гривень громадянину С.В. Штемп.

Свою провину Роман визнав повністю. Крім цього, провиня підтверджується такими матеріалами кримінальної справи: показаннями свідків С.В. Штемп, Ю.В. Бакласенка, М.В. Ридковового, Е.В. Сенчука, Ю.В. Липиця; актом огляду покупця; речовим доказом: первиту і кількості 0,096 грама, вміщений у копрі з-під одноразової за-

пальнички; актом огляду верхнього одягу Р.Волкова; речовим доказом: грошіма у сумі 40 грн., вилученими у нього ж з відповідними серійними номерами; висновком судово-хімічної експертизи.

На підставі викладеного Волкова звинуватили за ст. 307 ч.2 КК України.

Проте тут є деяке непорозуміння згідно з постановою, в якій йдеться про проведення оперативної закупівлі, закупки психотропної речовини первиту у Р.В.Волкова була проведена 28 червня 2006 року, що підтверджують усі документальні матеріали кримінальної справи, а протокол затримання особи, яку підозрюють у скоєнні злочину, чомусь складено 1 липня 2006 року.

Також у цьому протоколі говориться про те, що Р.В.Волков відмовився від правової допомоги захисника, що не було пов'язано з матеріальними труднощами. Жодних заяв і клопотань він не мав. Усі палери написані й підписані Романом власноруч.

Після відвертої бесіди нашого заступника з матір'ю Волкова з'я-

сувалося, що Роман приймав наркотичні засоби, але не займався їхнім збутом, мати хлопця понад 10 років розлучена з його батьком, а юнак останнім часом проживав біля своєї бабусі, яка з 1993 року на пенсії, та приглядав за батьком, який хворіє на шизофренію і є інвалідом II групи.

Наш заступник захищав права та представляв законні інтереси підсудного Р.В.Волкова на судовому засіданні 3 жовтня 2006 року.

Під час засідання було встановлено, що Роман потребує операції з усунення грижі, про що суд зробить запит у шпиталь-при СІЗО. Також, коли розглядалося питання про реальну дату затримання Романа, він пояснив, що після затримання три дні перебував у ізоляторі тимчасового утримання і лише на четвертий день було складено протокол його затримання як підозрюваного. На питання, чому він підписав цей протокол, відмовився від надання адвоката та не мав жодних заперечень щодо того, що міліція вкрала три дні

його вільного життя, він пояснив, що зробив це під загрозою застосування фізичного насильства. Щодо питання, навіщо йому було займатися збутом, Роман пояснив, що це одиничний випадок, він не мав за мету наживатися, торгуючи наркотичними засобами. Аргументував це пояснення хлопця тим, що якщо б його мета була нажива, а значно дорожче. Просто зустрів давнього знайомого наркомана, який запевнив Романа в тому, що йому дуже зле, і Роман з жалю до нього продав хворому товаришеві свою дозу. Чим цей "акт милосердя" закінчився, ви вже знаєте.

Щодо міліції, то її дії важко зрозуміти.

Р.С. У судовому засіданні оголошено перерву до 30 жовтня 2006 року. Про подальший розвиток справи ми будемо інформувати нашого читача.

Дніпропетровська обласна громадська організація "Ватра"

У Софії обговорюють закон, який би обмежував народжуваність серед ромів?

Європейський ромський інформаційний центр висловлює свою думку щодо пропозиції представника Міністерства охорони здоров'я Болгарії Радослава Гайдарскі, який розмірковує над прийняттям закону про обмеження народжуваності серед національних меншин, зокрема ромів.

Відповідно до повідомлень газети "Сега", Радослав Гайдарскі зазначив перед журналістами, що, якщо рівень народжуваності серед ромів не скоротити, то рівень смертності в Болгарії і надалі залишатиметься найвищим в Європі, оскільки більшість ромських дітей не доживають до підліткового віку. Гайдарскі запропонував провести спільне засідання Міністерств з охорони здоров'я Болгарії, Угорщини, Румунії та Словаччини — країн, де розташовані найбільші поселення ромів — з метою ефективного вирішення соціальних проблем цих груп.

Європейський ромський інформаційний центр вважає таку пропозицію насильям над загальними правами людини, і перший крок стратегії, мета якої вирішення проблеми високого рівня народжуваності, є обговорення демографічної кризи в

болгарському суспільстві. Націоналістичні висловлювання на зразок: "Через 50 років роми стануть більшістю в Болгарії, бо вони мають надзвичайно високий рівень народжуваності" провокують антиромські настрої. Про загрозу так званої демографічної кризи висловлюються, в основному, високопоставлені особи та академіки.

Висловлювання Гайдарскі визнано недоречним як законодавцями, так і закладами охорони здоров'я. Голова парламентської комісії з охорони здоров'я доктор Борислав Кітов сказав: "Такий закон не пройде в парламенті, а навіть якщо б і пройшов, його, без сумніву, одразу б направили до Конституційного суду Болгарії. Ми не можемо інкримінувати те, що є фізіологією; інакше це буде геноцидом!". Відповідно до проекту Радослава Гайдарскі, вагітність до 16 років повинна переслідуватися законом. Очевидно, що цей

закон стосуватиметься, в основному, ромів, аби зменшувати народжуваність у цій етнічній групі. Але питання в тому, що ж уряд збирається робити з жінками, які завагітніли до 16 років?

"Ми розуміємо, що ця запальна ідея і ця антиромська ініціатива з боку Радослава Гайдарскі є наслідком "гуманного" наміру зменшити дитячу смертність як результат ранньої вагітності, але є інші шляхи вирішення цього питання, не шляхом неконституційних законів, через які відбувається втручання в жіночі репродуктивні права та право на сімейне життя", — зауважує Борислав Кітов.

Європейський ромський інформаційний центр підтримує ідею Європейської Унії попереджувати прийняття таких законів болгарськими законодавцями, оскільки саме такою є політика Європейського Союзу, який пропагує загальні права людини та демократичні цінності.

Посилити парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини

Ніна Карпачова у порядку законодавчої ініціативи внесла на розгляд парламенту проект Закону України "Про внесення змін та доповнень до Кримінально-процесуального кодексу України", який днями був зареєстрований у Верховній Раді України.

Цей законопроект підготовлено з урахуванням практичної діяльності українського омбудсмена з реалізації своїх конституційних повноважень щодо захисту прав громадян.

Річ у тім, що чинні норми процесуального законодавства України, у тому числі кримінально-процесуального, не передбачають здійснення Уповноваженим з прав людини функції парламентського контролю за дотриманням прав і свобод громадян, які є учасниками процесу, на досудовій його стадії і в судовому засіданні.

Проте відсутність у процесуальному законодавстві норми, яка б забезпечувала право омбудсмена на участь у судовому процесі, звужує зміст і обсяг його повноважень зі здійснення парламентського контролю, визначених на конституційному рівні, що є неприпустимим у будь-якій правовій державі. Саме на цьому Ніна Карпачова акцентує увагу при обґрунтуванні необхідності створення правового механізму процесуальної правосуб'єктності Уповноваженого.

Йдеться про юридичні підстави для участі Уповноваженого у судовому процесі, з правом самостійного оскарження незаконних та необґрунтованих судових рішень. Таким чином, Уповноважений отримає право долучитися до судового розгляду кримінальної справи на будь-якій його стадії та надавати

висновок про стан дотримання конституційних прав і свобод у конкретній справі.

Заслуговує на увагу й пропозиція про визначення за Уповноваженим обов'язку на внесення Президентіві України як гаранту додержання конституційних прав і свобод людини, подання з приводу порушень, допущених правоохоронними та судовими органами. Така норма сприятиме реальному наповненню конституційних повноважень Президента України у забезпеченні гарантій додержання Конституції України, прав і свобод людини.

Ніна Карпачова зазначає, що кожне третє звернення до Уповноваженого з прав людини стосується порушень прав, пов'язаних з розслідуванням та розглядом кримінальних справ, розглядом адміністративних та цивільних справ у судах. Зважаючи на те, що кожного року в провадженні судів перебувають мільйони справ різних категорій, публічно-правові відносини, пов'язані з їх розглядом, не повинні перебувати поза межами парламентського контролю. Тому що це, окрім всього іншого, ще й шлях до корпоративних зловживань з боку окремих представників судової палики влади або правоохоронних структур.

Додке, поки триває боротьба за відновлення справедливості, припиняється честь і гідність, нехтується недоторканність і безпека людей, які потерпіли від злочину чи були засуджені помилково. Ціна таких судових помилок — марно втрачені місяці й роки життя та понівечені долі людей.

Прес-служба Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

СЕМІНАР

„Голокост – проблема толерантності XX століття”

Під такою назвою Ужгородське міське товариство „Центр ромології” за фінансової підтримки Відділу преси, освіти і культури Посольства США в Україні провело два семінари: обласний – для вчителів історії і міський – для учнів загальноосвітніх шкіл. Перший проходив на кафедрі суспільних дисциплін Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Другий – у приміщенні Ужгородської міської бібліотеки, де розташований офіс Програми розширення доступу та навчання в Інтернеті (IATP), яка працює за проектом Бюро у справах освіти та культури (ECA) Державного департаменту США.

Перед учасниками першого зібрання виступили вчені, наукові співробітники, випускники американських програм громадянської освіти та інші. Серед них – професор кафедри карпатознавства ЗакДУ М.П.Махара (Ужгород), науковий співробітник Українського центру вивчення історії Голокосту А.І.Фредекінд (Київ), випускниця американських програм з громадянської освіти К.В.Попадюк (Ужгород), тренер Всеукраїнської Асоціації вчителів історії та суспільних дисциплін „Доба” О.В.Мойсюк (Чернівці), вчитель Ужгородської ЗОШ №9 В.Б.Мазур та інші.

Вперше для освітніх областей, спеціалістів з історії, у доповідях були показані корені етнонаціональних конфліктів, апогеєм яких стало фізичне знищення людей лише за національну належність. Цей глобальний теми, яка актуальна і в наш час, особливо на Балканах, у Африці та інших гарячих точках земної кулі, коли братні народи недавно фактично знищували один одного, привітав свою доповідь Микола Махара.

На питаннях виникнення національної ворожнечі побував свій виступ Артур Фредекінд, який показав ступені розпалювання національного конфлікту не лише з боку німецько-фаши-

А. І. Фредекінд.

стських загарбників до Європи, а і з боку місцевого населення до представників цієї нації в роки Другої світової війни.

Науковий співробітник Українського центру вивчення історії Голокосту зупинився на виникненні та проведенні етнічних чисток як сучасних виявів Голокосту в Югославії, Чечні, Лівані та інших країнах. А.Фредекінд підкреслив ту конкретну роботу, яку проводить Український центр вивчення історії Голокосту.

На семінарі виявилось таке цікаве явище: його учасники, які фактично представляють величезний загал істориків Закарпаття і які мали би володіти інформацією про проблеми Голокосту в повному обсязі, на жаль, мають обмежену уяву про справжні масштаби цієї трагедії в Україні. Це, на нашу думку, пов'язано з тим, що наукове вивчення Голокосту почалося в нашій країні лише на початку 80-х років (у Європі вивчати його почали на 20 років раніше – у 60-х роках). Та й то, література, яка виходила (і виходить зараз), видавалася (і видається!) дуже незначними тиражами. До речі, всі ці збірники підсумків науково-практичних конференцій, деякі місцеві матеріали (про Голокост

на Рівненщині, про місця масових розстрілів мирного населення в Криму та інші) видаються на кошти, які надходять з-за кордону.

На жаль, Україна як держава з огляду на ряд об'єктивних та суб'єктивних факторів майже не спромоглася створити подібні наукові центри на власні кошти. Це не стосується Українського центру вивчення історії Голокосту, який послідовно вивчає та видає масовими тиражами доступну вчителям літературу. Проте цього замало для такої великої країни, як наша.

Якщо проблема знищення європейського мирного населення в період Другої світової війни (Шоа) більш-менш висвітлена в літературі, зафіксована в наукових працях та взагалі перебуває в сфері розгляду вчених, то до ромської теми Голокосту (Парамосу), на жаль, науковці України ще й не підступалися. З'являються одиничні публікації в Закарпатті й Донецькій області, і – все.

Ось чому ромські неурядові організації намагаються своїми силами як вишукувати відповідні матеріали, так і видрукувати їх. Приміром, до цього річичної ініціативи відзначення Міжнародного дня Голокосту

ромів у „Видавництві Олександри Гаркуші” (Ужгород) вийшла книга „Білий камінь з чорної катвини” Аладара Адама, Юлії Зейкер та Євгенії Навроцької, матеріали якої і були покладені в основу обох семінарів. Ця книга написана за інтерв'ю, зібраними товариством „Романі Я” у період оформлення заяв-анкет з різних регіонів Закарпаття (1998-2001 рр.).

Варто зауважити, що ромська тема взагалі невідома пересічному історикові, а саме цей педагог формує історичний світогляд учнів. Дивно було чути на семінарі від освітян: „Навіщо нам вивчати історію ромського та єврейського Голокосту?” Таке ставлення до однієї з найтрагічніших сторінок історії України якраз і свідчить про необізнаність у цій темі. Звідси впливає й актуальність проведення подібних семінарів у ще ширшому масштабі.

Про досвід пошукових робіт учнів разом із учителями поділилися на семінарі вчителі історії Ужгородської ЗОШ №9, слухач курсів з підвищення кваліфікації в Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти Віктор Борисович Мазур. Він продемонстрував величезний обсяг матеріалів, фотографій, конкурсних учнівських робіт саме з теми вивчення Голокосту в Закарпатті.

На жаль, не всі доповідачі з м.Ужгорода, які є випускниками американських програм громадянської освіти і які дуже хотіли поділитися своїм досвідом виховання толерантності в учнівському середовищі, змогли виступити. Чому? На жаль, їм було створено такі умови, через які вони не змогли навіть прийти на семінар.

Проте цей захід всеукраїнського масштабу, бо ж серед лекторів були представники не лише Ужгорода, а й Києва, Чернівців та інших міст України, пройшов дуже успішно, в доброму робочому ритмі, свої завдання він виконав. Завдяки семінару „Голо-

кост – проблема толерантності XX століття”, його учасники отримали нові знання, вміння і навички, як боротися з внутрішніми негативними стереотипами і бути толерантними до інших членів суспільства, до яких чимало хто з них раніше мав упереджене ставлення.

Щодо другого семінару – для учнів старших класів (а проходив він, в основному, для учнів Ужгородської ЗОШ №9), то в рамках його проведення враховувалися особливості дитячого колективу.

Перед слухачами виступив депутат Верховної Ради кількох скликань Іван Іванович Мигович, який зупинився на загальній ситуації національних меншин як області, так і України і розповів про етапи прийняття Закону України „Про відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів”, у якому брав безпосередню участь. Закон № 2085-IV був прийнятий 8 жовтня 2004 року. Це було перше визнання України як державою факту переслідування ромів під час Другої світової війни.

О. В. Мойсюк.

Оскільки лейтмотивом обох семінарів було навчання з питань толерантності, то з учнями проведено кілька практичних занять, на яких тренер із Чернівців Олена Мойсюк за участі самих юних слухачів показала, як формуються негативні стереотипи і як їх нівелювати.

Таким чином, весь проєкт з проблем ромського Голокосту в Закарпатті, який складався з кількох етапів – видання книги та проведення на її основі семінарів, був успішно завершений.

Євгенія Навроцька

ER
EUROPEAN ROMA
RIGHTS CENTER
RC

Європейський суд з прав людини у Страсбурзі (Франція) є одним із багатьох міжнародних судів, які проводять слухання скарг із захисту прав людини. В Європі, однак, цей суд – один із найвпливовіших і найдоступніших міжнародних судів, який розглядає проблеми міжнародного правосуддя.

Чимало ромів подають скарги саме сюди. Багато з цих скарг, поданих у Європейський суд з прав людини, складені без допомоги адвокатів. Та, втім, не потрібно бути адвокатом, аби вис-

Подання скарг у Європейський суд з прав людини

ловити несправедливість та ясно сформулювати те, що ви відчуваєте себе пригнобленими. Скарги можуть бути ініційовані не лише фактичними жертвами, а і „представниками”, які не мають якоїсь спеціальної кваліфікації, проте повинні мати повноваження від жертви діяти в її інтересах. Будь-яка людина може бути представником жертви, наприклад, друг, член громади, священник та інші.

Однак все-таки на самому початку складання скарги допомогу адвоката, знайомого з Європейською конвенцією з прав людини, добре було б мати, тому що чимало скарг, отриманих Європейським судом, визнаються технічно неправильними з тої чи іншої причини.

Ось чотири найголовніші перешкоди, які позивач має пере-

борити для того, щоб його скаргу було розглянуто.

- Скарга повинна стосуватися порушення одного з прав, які викладені в Конвенції чи в одному з її протоколів.

- Позивач має спробувати залагодити скаргу, використавши всі доступні засоби захисту у власній країні.

- Скарга має бути подана протягом 6 місяців після невдалої спроби скористуватися останнім внутрішнім засобом захисту.

- Позивач має бути жертвою несправедливості, про яку він/вона заявляє.

Більшість скарг відхилено Судом тому, що позивач не вичерпав усі потенційні юридичні засоби захисту у своїй власній країні. Це трапляється тому, що він/вона не використали всі розумні нап्रा-

ми для пошуку правосуддя у себе вдома перед зверненням до Європейського суду.

Багато скарг було відхилено тому, що (хоча несправедливість і мала місце) справа стосувалася права, яке захищається у відповідності з Конвенцією. Приміром, Конвенція не гарантує людині право на допомогу соціального забезпечення, якщо людина бідна, або ж право на будинок, якщо вона бездомна. У цих випадках Конвенція захищає лише право людини, відповідно до статті 8 – „на повагу її особистого та сімейного життя, її життя та її кореспонденції”.

Перший лист до Суду

Скарга в Європейський суд з прав людини має бути пода-

на протягом 6 місяців після порушення чи відмови у внутрішніх судах. Шестимісячний період закінчується, коли Суд отримує лист (або факс) зі скаргу. Перший лист має містити в собі основні деталі скарги і, бажано, на 2-3 сторінках. У ньому мають бути дата, ім'я, прізвище, адреса та місце народження позивача. Лист має якомога коротше містити суть скарги і список статей Конвенції, які були порушені. Також добре було б, щоб у листі висловлювалося прохання про те, щоб Суд вказав ті пункти Конвенції, які були пропущені в скарзі. Лист має закінчуватися проханням про те, щоб позивачу була надіслана форма формальної заяви.

ERRC

Ієни Горняк: „Я все життя працював, не покладаючи рук, зараз настав час відпочити...”

Ієни Горняк: „Ме са мійро дживіпе бувті керавас, аканак авіласа е врама те пігени...”

■ Сподівання на процвітання і розвиток, які пов'язувалися з настанням в Україні незалежності, для багатьох наших співгромадян, на жаль, не виправдалися. Бідність населення через безробіття, недостатнє соціальне забезпечення, високі ціни на комунальні послуги тощо залишається значною проблемою на 16-му році незалежності. Особливо це відчувають роми – одні з найменш соціально захищених меншин в Україні. Проте, змирившись зі своєю долею, вони намагаються зберігати свою культуру, мову, звичай і відчувати себе повноправними громадянами своєї держави.

Ієни Федорович з дружиною Магдаліною.

Однією з таких знаних в Ужгороді родин є Горняки, які мають чимало найбільш чисельність у обласному центрі. Про одного з представників цієї родини Ієни Федоровича Горняка наша коротка розповідь. Саме з вуст Ієни Федоровича ми і почули її, спілкуючись з ним у його власній оселі.

Незважаючи на свій пенсійний вік, Ієни Федорович виглядає набагато молодшим за свої роки через свою струнку поставу, невелику сивину і виразні карі очі, які випромінюють доброту. Цікаво те, що його тато – Федір Йосипович – живий і здоровий, і 5 жовтня цього року йому виповнилося 93 роки.

В Ужгороді він переїхав зі Словаччини разом зі своїми батьками. Тут йому сподобалася молода симпатична ромка Павлина Бучко з Мочара (мікрорайон Шахта), з якою він і одружився.

Прожили разом понад 50 років і мали десять дітей: чотири дочки і шість синів. Федора Йосиповича поважали всі роми табору й 25 років обирали бировом. Він був особисто знайомий з генералом Чехословацької армії, заступником міністра оборони ЧР Михайлом Лялком. За плечима у рома – важкі роки пережитого Голокосту. В роки Другої світової війни був на примусових роботах, а дружина Павлина залишилася з трьома дітьми у таборі, який фашисти перетворили на гетто. На той час Ієни Федоровичу, який був третьою дитиною і першим сином у сім'ї Федора Йосиповича, було півтора року. Мати – Павлина Михайлівна на руках із малолітньою дитиною опинилася за колючим дротом. Старшим двом сестрам поталанило – їх бабуся вчасно забрала до себе і вивезла з цього мікрорайону. Завдяки Червоній армії роми табору вцілилі, і Ієни теж залишився

живим разом зі своєю мамою. Свої шкільні та юнацькі роки він провів у комунальній квартирі, яку виділили його татові після війни на пл.Возз'єднання (нині пл.Ш.Петефі).

– Ієни Федоровичу, чи пам'ятаєте ви своє дитинство і юність?

– Пам'ятаю себе десь із п'яти років. Дуже тяжко було, особливо взимку. Не було теплої одягу, харчів. Братики і сестрички з'являлися через кожні 2-3 роки, і це погіршувало наше матеріальне становище. Коли мені виповнилося 10 років, тато почав брати мене з собою робити вальки (цеглу з саману) для будівництва домі. Закінчив тільки початкову ромську школу, що була на вул. Берчені (нині ЗОШ № 14), бо скрутно матеріальне становище не дозволяло мені вчитися далі.

У 17 років уже працював на будівництві Ужгородської взуттєвої фабрики, а потім мене перенесли у цех, де я засвоїв професію

взуттєвика і став затягувачем взуття. Там я засвоїв ази з пошиття й ремонту взуття, які мені знадобилися у подальшому моєму житті.

На той час я був уже жонатим. Узяв собі за дружину гарну, працюючу ромку Магдаліну з багатодітної сім'ї, батько якої працював на Водоканалі.

– А як склалося ваше подальше життя разом з Магдаліною?

– Магдаліна з дитинства була навчена працювати. Вона допомагала матері виховувати молодших братиків і сестричок. У сім'ї кожен знав своє місце і прокував певну роботу. Коли Магдаліна отримала паспорт, то пішла відразу працювати у комунальне господарство. Вона там трудилася понад 20 років. Мав пенсію 400 гривень. Коли з'явилися діти, Магдаліна не полишила роботи: виховувала їх і працювала дворником. Сім'я зростала, тому я вирішив зміни-

ти роботу на більш оплачувану і влаштувався у ливарний цех на завод газової апаратури, який раніше функціонував в Ужгороді на вул.Мухачівській. Через 8 років я відчув, що здоров'я погіршилося внаслідок шкідливих умов роботи, тому перейшов на меблевий комбінат імені Олексія Борканюка, де працював 20 років.

Діти виросли, а їх у мене п'ятеро: три сини і дві дочки. Всі мають неповну середню освіту (9 класів), яку отримали в Ужгородській ЗОШ № 14. Сини продовжили навчання – пішли у профтехучилище, де здобули спеціальність взуттєвика і згодом організували на пл.Корятовича майстерню з ремонту взуття „Каблучок”. Туди запросили й мене. Звядти я й пішов на пенсію.

– У вас непоганий будинок, гарні меблі, а у дворі автомобіль. Хто допомагає вам будувати оселю?

– Тяжко було створювати свій домашній затишок. Ми з дружиною працювали, не покладаючи рук, дещо нам допомагали під час будівництва й родичі, та, в основному, покладалися на себе. Біля нас залишилися проживати дочка Сльвія та син Павло, які мають по двоє дітей. А взагалі, в мене вже 10 внуків.

Син і дочка прибували до мого будинку й собі окремі помешкання, і наразі під одним номером проживає окремо три сім'ї. Решта моїх дітей, хоч і живе окремо, а це Петро, Євген і Власта, однак майже всі вихідні проводять разом з нами. Поки я живу, то ми з дружиною збираємо всіх дітей і онуків біля себе. Внуки люблять ходити до нас у гості, ми завжди частуємо їх смачним обідом, який готує бабуся Магдаліна. Всі разом дивимся своїми радіодами і проблемами, вирішуємо нагальні питання. Вся наша родина, в основному, живе з того, що чоловіки займаються ремонтом взуття, а жінки – дрібним бізнесом. А я все життя трудився, не покладаючи рук, крутився, мов білка в колесі, а тепер настав час відпочити.

Валентина Опаленик

Акція „Футбол проти расизму”

З останні десятиріччя відбувся значний прогрес у виключенні расизму в спортивних іграх, але, на жаль, він ще повністю не знищений. У кількох частинах Європи все ще регулярно спостерігаються образи щодо чорношкірих гравців та представників інших національних меншин як у професійному, так і аматорському футболі. Переселенців та представників національних меншин також не допускають до футбольних федерацій та деяких спортивних клубів у Європі.

Проти цього й виступає мережа „Футбол проти расизму в Європі” (ФПРЕ), яка звертається до всієї європейської футбольної родини з пропозицією об'єднатися всім разом в акції „Тиждень проти расизму та дискримінації у футболі”. Минулого року в подібній акції взяли участь понад 600 команд з 35 країн світу, а в цьому році

є сподівання, що кількість учасників ще збільшиться. Період проведення акції – 17-30 жовтня.

Ідея проведення Акції ФПРЕ передбачає широке коло заходів, спрямованих на вирішення внутрішніх проблем клубів та суспільства, шляхом загального об'єднання та виступів проти расизму в грі.

Темами „акційного тижня” в цьому році будуть: „Більше участі представників національних меншин та мігрантів”; „Включення жінок та дівчат”; „Акція проти гомофобії у грі”.

ФПРЕ спрямовує свої зусилля на подолання проблем дискримінації як за національними й расовими, так і за статевими ознаками.

Опубліковано висновки щодо участі ромів та синті в політичному житті Італії

Скірісардо чачіпе пала рома ай синті анде політично трайо анде Італії

Центр активних досліджень проти дискримінації ромів та синті „Оссервазон” опублікував звіт про дослідження „Участь у політиці та висвітлення у ЗМІ проблем ромів та синті в Італії”. Це дослідження зроблене на замовлення OSCE/ODIHR та CPRSI у чотирьох італійських містах протягом місцевих виборчих кампаній 2005-2006 рр. Група дослідників, під керівництвом Нандо Сігона, вивчала три параметри у кожному з досліджуваних об'єктах (Мілан, Болзано-Бозен, Мантуя та Рим): висвітлення проблем ромів та синті під час останньої місцевої виборчої кампанії; роль „ромських проблем” у політичних маніфестаціях та виборчих кампаніях діючих партій та коаліцій; і, нарешті, погляд ромів та синті на місцеві вибори та політику, їх залучення до цієї діяльності.

Основні висновки дослідження: участь ромів та синті у виборах була надзвичайно обмеже-

ною, не спостерігалось жодної ініціативи з боку місцевих державних органів чи політичних партій з включення їх у цей процес; під час виборчої кампанії преса рідко цитувала звернення представників кожної з цих груп. Висвітлення ромських проблем у ЗМІ не були документально підтверджені та дуже часто базувалися на стереотипах та упередженнях; платформи політичних партій, які стосувалися ромів та синті, були зосереджені лише на питаннях громадської охорони й безпеки, та й ті часто применшувалися. Більше того, ці партії часто зачислили італійських ромів та синті до іноземців; місцева маргіналізація ромів та синті в „живничницьких таборах” впливала на можливість їх участі у виборах.

Повний звіт англійською мовою ви можете знайти на сайті www.osservazione.org/documenti/OSCE_ITALY.pdf

Між двома світовими війнами

Англа дуй лумакере марібнаса

(Продовження)
Початок у №№ 6, 7, 8, 10, 11, 12)

Документи

Подорожуючи з табором лаварів дорогами Західної Європи, Ян Йорс звернув увагу на проблему з документами. Як відомо, у своєму середовищі роми пре-красно обходяться без паспортів і навіть офіційних прізвищ. Вони знають один одного на прізвиська, і цього цілком достатньо для повноцінного спілкування. Але сучасна цивілізація диктує свої закони. Держава настійливо жадала від ромів реєстрації, то з одного, то з іншого приводу. Тому питання про те, як співвідносилися між собою роми й офіційні папери — це окрема тема. І, до речі, захоплююча, ніж можна гадати!

Взяти, приміром, реєстрацію немовляти. Здавалося б, що простіше? Так ні. Йорс описує, як одного разу він з великою обидвою помітив, що формальність дива почалися, ледь вони переступили через поріг. Датою народження роми оголосили вчорашній день, хоча дитина була явно старша. Далі, матір'ю назвала себе літня ромка. Вона давно виїхала з того віку, коли в жінок народжуються діти. Реєстратор дивився на це самозванство з недо-вірою і був, по суті, правий. Ця ромка навіть не була маляткові родичкою.

Звичайно, ми тільки дуримо гадки, — прошепотів здивованому Янові його названий батько.

Чинникові тим часом залишалося лише зареєструвати народження за показаннями присутніх свідків.

Виникає запитання — навіщо лаварам знадобилася вся ця комедія?

Причина полягала в тому, що, за законами європейської держави, справжня мати вважалася занадто юною. Як відомо, закони завжди пишуться під коринне населення. В Європі рубіж повноліття наставав у віці від 18 років до 21 року (залежно від країни). Коли законодавці приймали таке рішення, вони, звичайно ж, не брали до уваги, що в південних народах дозрівання відбувається вже до 12 років, а в оленярів півночі фізіологія організму ще "загальмованіша", ніж у європейців. Тому роми — вихідці зі спекотливої Індії — виявлялися без вини винуваті. Їхня традиційна мораль розходилася зі шлюбними законами європейців.

Якби юна мати з'явилася реєструвати свою дитину особисто, то неминує виник би скандал (причому із судовою перспективою). Циганочка відразу була б

заарештована. А після офіційного розгляду її чекали б роки "коригування" у виправному закладі для розпущених дівчат.

Однак, цим би все не вичерпувалося! Шлюб, у якому народилася дитина, був би визнаний незаконним. Саме маля вважалася б незаконнонародженою. Його цілком могли забрати в притулок, під опіку держави.

Звичайно, роми не могли прийняти такі правила гри. От чому лавари часто реєстрували перших дітей на інших батьків. Якщо молода пара почувала окремо від іншої родини, папери допомагали оформити будь-які повнолітні чоловік і жінка. Спробуйте лише уявити, яка, внаслідок цього, виникала плутанина! Рідні брати і сестри мали різні прізвища. Слід мати на увазі, що, позбувшись від однієї юридичної пастки, роми легко могли потрапити в іншу. Брехлива інформація в офіційних паперах могла зіграти з ними згодом злий жарг.

Ніколай Бессонов

громадянської війни в Іспанії званням емігрантів-республіканців і таке інше.

Ян Йорс пише: "Відповідно до закону роми повинні були мати імена і прізвища. Ті самі, що були зазначені в їхніх паспортах. Ці імена були надбані більш-менш випадково під час довгих мандрівок і не мали для них ніякого реального значення. Коли надавалася можливість поліпшити свій юридичний статус, вони намагалися переміняти прізвища, пристосовуючи їх до країни перебування. Ім'я змінювалося за звучанням навіть від того, як його фіксували прикордонники, переводячи з кирилиці на латиницю, або з грецького алфавіту на турецький. Часто імена спрощувалися або замінювалися на прізвиська, особливо серед ромів, які проживають у Сполучених Штатах. Палка на той момент (а в нього була безліч псевдонімів) був Петало, що означає підкова".

Втім, багато хто з лаварів використовували навіязану їм систему ідентифікації для того, щоб "підсолодити собі життя". Ром виплисував собі паспорт із вигаданим особисто прізвищем, а потім, під час кожного перетину кордону, вся родина сміялася в кулак, коли митник із серйозним виглядом перепитував: "Так це ти Карбаро?" Ян Йорс наводить кілька таких "гумористичних" прізвищ; усі вони в перекладі з ромської неперітності.

До слова сказати, жарту цього плану поширені й нині, зокрема в московському артистичному середовищі. Коли росіяни просять надати їм слова пісень, тексти злегка спотворюються і набувають неперітостіного відтінку. Розіграв вважається вдалим, якщо чужинець виконає куплет при скупченні народу. Не можна не визнати, що цей "внутрішній" гумор абсолютного необразливого, тому що в жартівники вистачає такту, щоб не посвячувати сторонніх щодо причин своїх веселощів.

Ромські громади відзначили 41-шу річницю зустрічі з Папою Павлом VI

Романе чапатора свентосарде 41 берш аракаділе пен ле Папою Павлом VI

Рим, Італія, Ватиканське Радіо — Агнус Сорор один рік тому, 26 вересня 1965 року, Папа Павло VI зустрівся в Помеції з двома тисячами ромів, які вперше прибули як паломники в Рим з багатьох країн Європи, — переборюючи при цьому величезні труднощі при переході через кордони, — щоб проголосити свою належність до католицької віри. Лив дощ, Святийшого Отця морозило, але він не хотів скасовувати зустріч. "Прекрасно пам'ятаю, — згадує архієпископ Паскуале Маккі, секретар Папи VI, — величезну радість Папи і таку ж величезну радість ромів". І слова Папи на цій зустрічі ознаменували епохальний поворот в іхній історії. "Не думайте, що Церква не пам'ятає про вас, — сказав Папа VI. — Ви перебуваєте в самому серці Церкви".

Це була не єдина зустріч Папи VI з ромами. Він зустрічався з ними ще будучи архієпископом Мілана, а також під час ювілейного 1975 року, присвяченого "Примиренню з Богом і з братами". Тоді він говорив їм про

Зустріч Папи Іоанна Павла II з керівниками Ромської унії 26 вересня 1991 року.

відновлення, яке відбувається через взаємне прощення, головну умову для справжнього аступу в Церкву й у християнську громаду. Через прощення нацистського геноциду, через який пройшли роми Європи, а також прощення нескінченних расових пе-

реслідувань, вигнань, відкидань, які повторюються щоденно. Разом з тим, зазначив Папа VI, церковні громади повинні, у свою чергу, простити ромам ті незручності, які виникають від їх присутності через особливий уклад їхнього життя, і приймати їх з відкритим серцем.

У пам'ять про Папа VI ромські громади ромів та сині Римського діоцезу збираються за багаторічною традицією кожного року 26 вересня в каплиці Божественної Любові на урочисте Богослужіння. Після процесії відбувається священний обряд під відкритим небом, присвячений блаженному Дзефферіно, якого канонував Папа Іоанн Павло II. Цей святий вважається заступником ромів перед Богом.

РОМ-ПРЕС

У Запоріжжі стартував опалювальний сезон

Мер Запоріжжя Євген Карташов підписав розпорядження про початок з 19 жовтня опалювального сезону в житлових будинках, школах, лікарнях, дитячих садках та інших закладах соціальної інфраструктури, повідомляє прес-служба Запорізького міськвиконкому. Усім би так!

У Харкові затримано контрабандистів

Операцію з припинення діяльності злочинної групи, яка займалася контрабандою, підробкою і збутом ювелірних виробів, провели працівники податкової міліції в Харкові.

У Києві з'явиться специфічний ринок

Столична влада ініціює облаштування в парку Фрунзе, вздовж трамвайної колії, поряд із заводом "Кінап" і біля ЗАТ "Куренівський ринок" в Оболонському районі Києва, цивільного, європейського ринку з продажу користованих речей.

У Монако вперше пройшли Дні України

20-22 жовтня вперше в Монако пройшли "Дні України в Європі - 2006". Акція, організована Посольством України у Франції, Міжнародним суспільно-патріотичним фондом "Дні України", пройшла за підтримки Міністерства закордонних справ України.

У Сербії відбули склади боеприпасів

Серія вибухів сталася в ніч на четвер у центральній частині Сербії, повідомляють белградські ЗМІ. За їхніми даними, вибухи мали місце на військовому складі, внаслідок чого легкі поранення отримали близько 10 чоловік. Їм надано медичну допомогу.

Іран починає боротьбу з курінням

Вивчити можливі способи втілення в життя прийнятого закону про боротьбу з тютюнопалінням і наркотиками доручив спеціальній комісії президент Ірану Махмуд Ахмадінжад. Комісія сформує Міністерство охорони здоров'я.

ДУХОВНІСТЬ

Перлина театру „Ромен” — Катерина Жемчужна

Примадонну театру „Ромен” народну артистку Росії Катерину Андрівну Жемчужну називають, згідно з її ж прізвиськом, — перлиною ромської Корони. Показна зовнішність, рідкісний вокальний і драматичний талант, вроджена пластичність.

Коли Катерина Жемчужна запрошує до себе в гості, неможливо відмовитися — так доброзичливо і душевно звучить її голос — чарівний, лагідний.

А як Катерина Андрівна вдягається! Вся або в білому, або в червоному — в контрасті з чорним волоссям і жагучими очима. Червоною — її стихія. Це — гаряча кров, це — червоний оксамит театру, це — червоне плаття Кармен.

Вона й у житті вся така жагуча

«Катя уособлює все краще, що є в ромях, у народних традиціях. Вона уособлює єдиний у світ театр „Ромен», — говорить артистка Людмила Касаткіна. — У крові ромів живе воля, а в ромських жінках є щось особливе, заради чого чоловіки можуть віддати своє життя».

У Жемчужної особливий будинок, з особливим світом. Квартира з високими стелями, білими стінами, білими шафами, навокло величезний світлий простір. Обстановка тут привітна, тепла, душевна.

У віпальні вісять фотопортрети рідних і близьких людей. Глави родини — Георгія Миколайовича Жемчужного — народного артиста Росії, професора РАТІ (ГПТС). Красуні дочки Лялі Жемчужної — заслуженої артистки Росії, випускниці двох факультетів ГПТСу і однієї з улюблених учениць Галини Борисівни Волчек. Онуків — Андрія, учня музичної школи, і Настю.

І на вузні зріст — парадний портрет господині, який називається «Невечерна» — за пісню, яку вона виконує.

Доля

Закінчивши дев'ятий клас, Катя приїхала в Москву до родичів на канікули. Приїхала в одній сукні. Тонесенька красуня, руки у білих рукавичках, на голові „бабетта”. Познайомилася з Катюшою на спектакль „Зламаний батіг”. Після вистави головний режисер театру Семен Аркадійович Баркан став розпитувати дівчину, звідки вона приїхала, навіщо. Запропонував улаштувати їй перегляд прямо у фойє. Зібралися актори, вона співала, танцювала. Вирок був для неї несподіваний: „Ми тебе беремо». Так вона потрапила в студію театру „Ромен», відучилася чотири роки, була зарахована в трупі, трохи пізніше поступила в ГПТС. За рік після закінчення студії зіграла п'ять головних ролей.

У дев'ятнадцять років вона грала з такими акторками, як Ляля Чорна, Ольга Янковська, Ольга Петрова. Ляля Чорна брала її з собою на концерти, на яких збиралися відомі на всю країну актори. Зовсім дівчиною виступала в концертах з Марком Бернесом, Лідією Руслановою. Це дуже важливо — бачити ту висоту, якій треба відповісти.

З майбутнім чоловіком Катя познайомилася в студії. Коли вона його

побачила — неймовірно гарного, талановитого, — у голові пронеслося: „Доля! Доля!».

Катерина Жемчужна могла б навчатися в консерваторії, куди її запрошувала Ніна Дорлеак, дружина Святослава Ріхтера, але дорогою до консерваторії на кулі „Маяковки» Катя зустріла Георгія, і замість іспиту він повіз її в ресторан.

З театру вони разом пішли (як каже її чоловік, „заради кохання») в ансамбль, яким керував батько Георгія — родоначальник династії Жемчужних, автор музики до фільму „Табір іде в небо» (Евген Дога музику лише аранжував).

Еміль Лотню у своєму фільмі „Золоті ромі Москви» присвятив короткий, але виразний епізод Лялі — доньці Жемчужної. Народилася Ляля прямо під час концерту ансамблю, яким керував її дід і в якому виступав її батько. Катерина Андрівна прийшла подивитися концерт, але звідти її відвезли в пологовий будинок. Ще до закінчення концерту конференсь оголосив: „У Георгія Жемчужного народився син!» Коли після вистави артисти піли шампанське за сина, молодий батько, очманівши від радості, побіг у пологовий будинок, де виявилася, що його дружина народила доньку. І тоді найстарший у династії підняв тост: „За ромську дочку! Артисткою стане!».

Першу свою роль Ляля зіграла в чотири роки. Подивившись з-поза кулі виставу „Ромка Аза», вдома вона нарядилася в мамині плаття і намісто. Іншого разу стурбована батьки знайшли Лялю, яка лежала на підлозі. „Тихіше, тихіше, — сказала вона, — я помираю».

Кінематограф

Катерина Жемчужна зіграла в двадцять одному фільмі і першою кінострічкою стала картина „Вінний зов», де вона грала дружину Полікарпа Кружиліна.

— Ми з чоловіком були в Будинок кіно. Після концерту до нас підійшли двоє симпатичних чоловіків, які забажали зі мною про щось поговорити. Георгій уже збирався битися. Слава Богові, не довелося. А вони виявилися режисерами Краснопольським та Усковим.

На зйомку в Башкирію я летіла разом із Юхимом Копеляном. Нам виділили „кукурудник». Я одяглася в усе біле: брючний костюмчик, босоніжечки. Копелян усе поглядав на мене, в його очах миготіла посмішка. І зміст я зрозуміла після приїзду: бруд непролазний, народ у тилоріях і гумових чоботах, а я — в босоніжках.

— Хто тут моя „дружина»? — розшукував на знімальному майданчику артист Вельяминов.

Ми з ним повинні були грати „Любов».

— Не буду я цілуватися, — зяталя міся я, — у нас, ромів, на першому місці у взаєминах — вірність.

— Катю, ти ж акторка, — вмовляв мене режисер. — Обіймайтеся.

— Не буду, інакше в мене розлучення буде!

А Вельяминов говорив: „Катю, ваш чоловік, коли подивиться цей фільм, вас любить це більше буде».

— Ну і як ваш чоловік реагував на „коханню»?

— З гумором. Лялячка, дочка наша, ще маленька тоді була і усе запитувала його. „Мама зі зйомкою не дзвонила»? — „Та ні, ніколи їй, вона там заміж виїшла», — відповідав.

Після „Вінного зову» зіграла ромку Карму в фільмі Тетяни Люзнової „Карнавал». Люзнова сказала після зйомок: „Твій образ Карми — це совість фільму». Були кінострічки „Ромське щастя», „Чардаш Монті». У „Ромці Ази» зіграла багатодітну Стасю. У фільмі Сергія Никоненка „Ромське щастя» грала з Федосеєвою-Шукшиною. Потім були „Королева Марго», „Олігарх». Разом з донькою

знялася в картині „Очищення», де дія відбувається в жіночій колонії.

— Долі ваших героїнь часто трагічні. Але духом вони залишаються сильні. Зіграні характери — це збірний образ?

— Лише почасти. Роми асоціюються у свідомості багатьох з іскрометністю, одчайдушністю, а мені ближче глибина, заміленість. Цими якостями наділені й ті жінки, яких я граю.

Кармен

Були часи, коли театр „Ромен» процвітав. Сьогодні він виживав. Але вистава „Віва, Кармен» дала шанс згадати про єдиний у світі ромський театр. Цей спектакль був би неможливий без родини Жемчужних.

Коли Георгій Миколайович приїхав у Іспанію, він побачив церкву святої Кармен, і відтоді його став переслідувати образ „не дослідженої серцею, з привизначеним поглядом до баріш», а Кармен, яка може бути світлою і чуною. Коли Катерина Андрівна вперше виступила в ролі продюсера спектаклю, Георгій Миколайович був його режисером, а їхня дочка Ляля зіграла Кармен.

— Катеріно Андрівно, ви ворожите на картах і можете прококувати долю?

— Люди не сплять хочуть знати свою долю, скільки мають потребу в пораді. Кожної миті свого життя людина вирішує якісь проблеми. Вона нби завжди стоїть перед вибором: зробити так, а не інакше. Ворожки, використовуючи слова-символи, допомагають прийняти рішення. Даромка — це психологічний сеанс, на який людина приходить за самою собою.

— Про що ви шкодуєте? — Шкодую про те, що не зіграла в кіно жодної музичної ролі. Я дуже люблю романси, у мене є сольна програма, але співаю рідко — часу не вистачає.

Проте два роки тому у артистки вийшов компакт-диск.

Катерина Андрівна Жемчужна два роки тому відзначила свій ювілей. Друзі, глядачі, шанувальники бажали їй нових творчих висот, уваги і любові близьких. Віва, Катю!

Тетяна Хорошилова, м. Москва

Ионастар

Пилато прыпхэнэл тэ прымарэ Исусо тэ трушул

16. Тунчи Пилато отдыня Иудеэнди тэ прымарэ Лэ. И лиле Исусо, и лиджялдэ.

17. И кала лиджялас Пэхкоро трушул, Вов выджяла пэ тхан, саво акхарэллэ „Шаруно», а пав билболицки, „Голгофа».

18. Котэ прымардэ Лэ пы трушулэ, и Лэга дон аврэн, пав екса и пав аврэ рига Исусостар, а машкар лэн — Исусо.

19. Пилато чинда лава тай прымарда пэ трушул. Ся чиндо: „Исусо Назареи, Тхагари Иудеенгоро».

Євангеліє від Іоанна Свэнто Бахтало Лав

„Здалеку за стратого спостерігав натовп галілеянських жінок. Це були: Марія Магдалина, Марія Клеопова, Саломія та інші. Серед них була і Мати Господа зі Своєю сестрою. Горé і відчай їх були безмежні. Ось він — „престол Давидів», приготований для Месії! З усіх пророцтв виповнилося лише одне: „Меч душу прошив Марії». Як могло статися, що Бог допустив оце? Исус, втілена Віра і втілена Любов, стояв беззахисний перед своїми катимами. Чи давно Саломія просила у Нього почесного місця для синів? А зараз Він має вмерти разом зі злочинцями...»

Олександр Мень, „Син людський», Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ „Свчадо», 1994, ст.170.

20. Кадэва чинимо бинзас бут Иудеендар колэсти, со тхан, тев прымардэ Исусо, сля надур форостар, тай сля чиндо пав билболицки, пав римско тай пав греческо чиб.

21. Ай Иудеенгэрэ англунэ раша пхэндэ Пилатости. „На чин „Тхагари Иудеенгоро», нэ чин, со Вов пхэнлас „Мэ Иудеенгоро Тхагари».

22. Пилато пхэнда: „Со чиндо, кода чиндо».

Халавдэ залэн Исусохкири ида

23. Ай халавдэ, кала прымардэ Исусо, лиле Лэхкири ида тай

розчиндэ пэ штар котора, екхэ халавдэсти пав котор, тай тэлуно гад. Ай гад на сля сьовдо, ай сля кхувдо упрал.

24. Тунчи пхэндэ екх екхэсти: „На авага тэ розчиндэ гад, а вытидага, касті доросэлэпэ». Мэх авэл сар чиндо дэ Свэнто Лил: „Заиле Мури ида, тай вытидзас, ксти доросэлэпэ Мурó урявимо». Каді стирдэ халавдэ.

Исусо пхэнэл сиклярнэсти пала Пэхкири да

25. Паша Исусохкэрэ трушулэ аченас Дэй Лэхкири, лакири пхэнэ, Клеопохкири Марія, тай Марія Магдалина.

26. Исусо удыхля Пхкири Да

и сиклярнэ, саво катэ ачнлас и ка Вов камэлас, тай пхэнэл Дати: „Джовиле! Акэ Чаво Тиро!»

27. И тунчи пхэнэл сиклярнэсти: „Акэ тири Дэй!» Тай кала вряматар кадэва сиклярно лила Ла пэстэ.

Исусохкоро мэримо

28. Тунчи пала кодэлэ Исусо джянгла, со вса стирдапэ, мэх авэл вса, сар чиндо дэ Свэнто Лил, тай пхэнэл: „Камав тэ пэ».

29. Катэ ачяла вакхор шукля лоя ягяляга. Халавдэ тиндардэ кырпа дэ шукля-ягяля, тхөвдэ рандэ иссопостар тай подлид-

жялдэ Лэхкэрэ мостэ.

30. Кала Исусо зумавдэ шукли ягяли, Вов пхэнда „Стирдапэ!» Тай мукля шэро, отдыня Лэхкоро фано тай муля.

31. Тунчи сля диво англа суббота, колэсти Иудея, соб тэ на ачявэ трупялэ пэ трушулэн важ суббота, сави сля лэнда баро диво, мангле Пилато, соб тэ пэрэмарэ лэнлэ пурэ тай спэ лэн.

32. Авиле халавдэ, пэрэмардэ рупэ екхэ и аврэстэ, савэ сле прымардэ паша Лэ.

33. На кала поджяле Исусостэ, удыхлэ, со Вов муло тай на перемардэ Лэхкэрэ пурэ.

34. На екх халавдэндар маримакхиря бустяга промарда Лэсти риг, и екхатар выджяла котарэ рат и пант.

35. Тай кодэва, ко дыкхля, допхэнэлэ, тай чачуно сля лэхкоро допхэнэлэ, вов джялэ, со дэдумэл чачимо, соб тумэ тэ паян.

36. Када вса тирдапэ, мэх авэла, сар пхэнэл Свэнто Лил: „Ковало Лэхкоро на пхэгалэпэ».

37. Каді ж, авэр тханэгэ Свэнто Лил пхэнэл: „Вздыкхэна пэ Кодэлэ, Ка прымардэ».

Переклад Миколи Бурльчюко та Олени Марчук

Поради віт Ради Драдаріне катаре Рада

з 25 жовтня по 7 листопада

Овен – здатність йти на компроміси пригатаман на не кожній людині, а інколи від цього залежить успіх важливих бізнес-проектів. Якщо ви зрозуміте партнерів, вони невдовзі відгачать вам взаємною послугою. Матеріальні питання вирішуйте тех обережно. В особистому житті все буде дуже романтично. Стан здоров'я залежить цілком від вашого настрою.

Телець – здоров'я – ваше багатство, а ви його зовсім не бережете, все вам ніколи приділити собі увагу. Будь-яке лікування (звичайно, після консультації фахівця) буде дуже корисне. Гроші, які ви намагаєтеся притримати, все одно підуть на придбання необхідних речей, тому спокійно витрачайте їх. А от кохана людина має бути на висоті, щоб не втратити вашої уваги.

Близнята – позиція сили не завжди допомагає перемогти. Інколи наші сентиментальність та чуйність роблять неможливими діва. Неожуквані виплати можна отримати на початку листопада, навіть не зробивши нічого виняткового. Органи травлення вимагають уваги та раціонального харчування.

Рак – з партнерами бажано бути лагідними, а з конкурентами твердо дотримуватися своїх позицій. Пошук додаткових коштів приведе вас до нових угод, які будуть вигідні вам. Чинювачки на ваш бік, можливо, й не стануть, а от родина – на 100 відсотків! Беріть серце та судини.

Лев – можна залишитися без вини винуватим, якщо сидіти склавши руки. Краще віднайти такі достойні можливості, щоб самому отримувати задоволення від власної праці та партнерських стосунків. Будьте обережні 1-2 листопада, якщо ви за кермом.

Діва – у суспільному житті ваш авторитет неодмінно зростає, завдяки чесності та справедливості до колег. Удома, в родині теж вам приділятимуть особливу увагу, та ці наміри будуть дещо меркантильними. Не біється, що вас використовуватимуть, просто радійте кожній хвилині життя. Творчість зашкавляє нових друзів, навіть може принести неоганійний прибуток. Тому співайте, танцюйте чи вишивайте хрестиком. Або – пишьте вірші.

Терези – настав час реальних змін у ваших принципах та поглядах на життя. Не йдетеся про те, що ви відмовитеся від власних поглядів, але милосердя, людяність та безмежна любов – це не є запорукою добрих стосунків. Інколи маємо показати характер. Та відповідальності за себе вам ще треба навчитися. Безтурботний роман може підняти вам настрій, проте це лише фірм, і він обмежений часом.

Скорпіон – вітаю з днем народження! І сподіваюся, що наступний рік вашого життя буде щасливим. Ви, нарешті, взьмете на себе відповідальність за все навколо. А родина буде спокійно спати, не очкуючи нових фресервків з вашого боку. Навчання та будь-яка нова інформація можуть стати для вас не тільки цікавими, а й корисними.

Стрілець – спокій вам тільки снится, та нагородою буде приємне спілкування. Ваша щедристь повернеться вдвічі. Але раджу зробити заощадження, бо наприкінці листопада вони будуть не зайві. Дзвінок коханій людині чи будь-який знак уваги допоможе зняти напругу у стосунках. Перевірте нірки. Категорично раджу на деякий час відмовитися від алкоголю!

Козеріг – господарські справи вас трохи притомили, інші проблеми на вас чекають і все накопичуються. Зверніть увагу на здоров'я близької людини, згадайте про народні методи лікування. А ваше яскраве майбутнє залежить від вашої здатності розумно ризикувати. Матеріальне становище поліпшиться. А ось ваш ренвош безпідставні, суперників у вас немає!

Водолій – надія на зміну обставин ще є, але раджу вам не гаяти час, переходити до активної праці. На вас чекає суперкара, якщо не сидіти, склавши руки. Проаналізуйте стосунки з партнерами та друзями – не всі вони відверті. Щодо стану здоров'я – він цілком залежить від вашої уваги до себе.

Риби – передчуття щастя інколи довше і приємніше, ніж сам результат. Початком нового етапу життя може стати несподівана пропозиція у бізнесі. Раджу її прийняти, навіть якщо це буде пов'язано з видраженнями. Подарунки будете не тільки приймати, а й дарувати. Документи тримайте при собі. Якщо є змога – успішно вирішуйте майнові питання.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Приповістка про хліб

Ото хтось таку казочку склав про хліб. Що спершу, як створив Бог хліб, то колосків на одному стеблі було дуже багато – таке було стебло гіллясте та кучеряве, що куди! Отже, хліба було багато, і люди перестали його шанувати. Побачив Бог, що в людей хліб і в помийниці, й доли, і діти його нівечать, та й розгнівався: пішов на поле і зашморгнув колоски на стеблі, уже був би до краю зашморгнув, бо вже тільки один колосок на кінці стебла зостався, коли тут біжить собака й кіт і стали просять:

– Ой Боже, Боже, не зривай хоч цього колоска, залиш хоч одного на н а ш у долю!

Змили-вався Бог і не зашморгнув того одного колоска на кінці стебла, зоставив його на собачу та на котячу доли. А люди потім стали й того колоска собі забирати – ради були й тому! Ще й так коло нього упадають та пильнують, щоб розло хоч по одному колоску на стеблі. А собака й кіт теж біля чоловіка тримаються та зазирають йому в вічі, щоб він не з'їдав усієї їх доли, щоб давав їм хоч трохи з того хліба, що зоставлено на їх благаання.

А при тім і сваряться кіт з собакою через те саме. Собака каже: „Це мені Бог залишив колосок“. А кіт на те: „Ні, се я випрохав! Це на мою долю Бог зоставив, а я вже з своєї доброї ласки дозволяю людям споживати той хліб!“

Отак би то й сперечаються собака та кіт.

Віца пало манро

Вареко пгендас параміси пало манро. Со англунес, сар кердас о Девлоро манро, про екг пусоро сас бут жодів – касаво сас о пусоро крейцо, аба на пген! Анда кодо, сас бут зоралес манро, ой е мануша чи сонусаренас о манро. Дикгел о Дел, со ко мануша о манро андо шталово андо мелаліпе, ай е чгавора шуден, ай холйлас о Девлоро: гейлас пре мал ай разсардя е пуса манреске, аба са пуса манреске камлас те пгагрел, фері екг пусоро ачилас про агор ла малаке, кана пашен о джукел ай е муца ай лине те манген.

– Ой Девла, Девла, на чин кадо екг пусоро манреско, мук аменге пре амарі вунжиря!

Сонусардя о Девлоро ай чи азбадас кодо пусоро, ай ачадас лес пре джукелі ай муцані вунжиря. Ай е мануша пало кодо

кодоле пусорестар лине песке те кіден – ай ві кодолеске вон лошанас. Ай паша лесте рудінас гой те барол май бут жодів про пусоро. Ай о джукел е муца паша мануш інкрел пен ай анде ягга дикген ленге, гой те на хан ві ленгі вунжиря, гой те ден ві ленге екг цера манро, со ачадя пре ленго маніпе о Девлоро.

Анда кодо хан пен о джукел ай е муца! Джукел пгенел: „Кадо манге о Девлоро ачадя о пусоро“. Ай е муца пгенел: „На, кадо ме манглем аврі. Кадо пре мірї вунжиря о Девлоро ачадя, ай андо кодо ме ле манушенге дав те хав кадо манро“.

Анда кодо ві хан пен о джукел ай е муца.

Переклад Аладара Адама

ПГЕРАСА

– Алло! Це товариство охорони тварин?
– Так.
– Прошу вас, пришліть сюди кого-небудь. У нас у дворі на дереві сидить поштар і принижує нашу собачку.

– Алло! Кадо о амаліпе ле алатенгеро?
– Каде.
– Мангав тумен, бігавен акорде варекас. Ке

аменде анде удвара про копачі бешел о поштаріс ай халлес амаре джуклес.

– Як ви могли вкрати велосипед, який стояв біля кладовища?
– Я думав, що його власник уже помер.

– Сар ту шай чордан е біцігя, саві тердьолас паша мурмуңці?
– Ме гіндияс, со лескоро хулай аба мувлас.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читати, подумати, яка з цих приказок зайва

Дзеркало показує нам обличчя, а вино – душу.
Глинда сікавел аменге о муй, ай е мол – е вовді

Слухай перший, говори останній.
Шун англунес, ворбісар палунес.

Краще посковзнутися ногою, ніж язиком.
Маїфедертер те перес по пунро, сар пре чїб.

Від гарних слів казан не закипить.
Кгатаре шукар лава е пірї чи кірала (тадьола).
(евіетс – етдїлц)

РОМАНИ НАБЕНАТА

Макарони з печерицями

400 г зварених у підсоленій воді макаронів промити холодною водою, відцідити, додати 2 яйця, 2 ст. ложки сметани, 1 ст. ложку масла, солі, товченого пахучого перцю і 2-3 зернини чорного. Окремо почистити 15-20 печериць, порізати їх, посолити і тушувати з маслом. Викласти у форму шар макаронів, а зверху – печериці й випекати у духовці.

Макарони бураценца

400 г кіраде андо лондо паї макарони тровес шудре пасса, лес лен аврі шувес кетгане 2 анре, 2 баре роя сунтина, 1 барі рой чил, лон, пгагердс піпейрі ай 2-3 кало інтрго піпейрі. Рігате увжарес 15-20 бураца, чингрес лен, лондьярес ай пекес про чил. Шувес анде форма сар лобда о макарони, ай опрал – о бураца пекес андо бов.

РОМАНІЯ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія НАВРОЦЬКА

Редакція не завжди підписує позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на „Романія“

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефакс (0312) 61-39-56.
E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua
http://www.romaniya.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1742

